Brussels Studies

La revue scientifique électronique pour les recherches
sur Bruxelles / Het elektronisch wetenschappelijk
tijdschrift voor onderzoek over Brussel / The e-journal
for academic research on Brussels

Notes de synthèse | 2009

Brusselse jongeren: sociale ongelijkheid en culturele diversiteit

Synthesenota, SGB nr. 9

Les jeunesses bruxelloises : inégalité sociale et diversité culturelle

Young people in Brussels: social inequality and cultural diversity

Andrea Rea, Carla Nagels et Jenneke Christiaens

Traducteur : Ben Winant

Édition électronique

URL : <http://journals.openedition.org/brussels/955>

DOI : 10.4000/brussels.955

ISSN : 2031-0293

Éditeur

Université Saint-Louis Bruxelles

Référence électronique

Andrea Rea, Carla Nagels en Jenneke Christiaens, « Brusselse jongeren: sociale ongelijkheid en culturele diversiteit », *Brussels Studies* [Online], Synthesenota's, Online op 02 février 2009, geraadpleegd op 01 mai 2019. URL : <http://journals.openedition.org/brussels/955> ; DOI : 10.4000/brussels.955

Licence CC BY

Synthesenota nr. 9

Brusselse jongeren: sociale ongelijkheid en culturele diversiteit

A. Rea, C. Nagels, J. Christiaens

Vertaling : Ben Winant

• **Andrea Rea**, doctor in de sociologie, is hoogleraar aan de *Université Libre de Bruxelles* (ULB) en directeur van de *Groupe d'étude sur l'Etnicité, le Racisme, les Migrations et l'Exclusion* (GERME). Hij publiceerde *Jeunes immigrés dans la Cité*, Labor, 2001 en schreef samen met Carla Nagels *Jeunes à perpète?, Génération à problèmes ou problème de générations*, Academia, 2007. Met Pascal Delwit en Marc Swyngedouw was hij coauteur van *Bruxelles ville ouverte. Immigration et diversité culturelle au coeur de l'Europe*, L'Harmattan, 2007.

Contact : area@ulb.ac.be - ++32 (0)2/650.33.72

• **Carla Nagels**, doctor in de criminologie en licentiaat sociologie, is hoogleraar aan de *Ecole des sciences criminelles* van de ULB. Ze publiceerde *Jeunes et violence: une rencontre programmée par la crise de solidarité*, Editions Bruylant, 2005. Samen met Dominique De Fraene en Jenneke Christiaens J. "Le traitement des mineurs délinquants. Justice restauratrice et centre d'Everberg", *Courrier hebdomadaire du CRISP*, nr. 1897-1898, 2005.

Contact : cnagels@ulb.ac.be - ++32 (0)2/650.39.67

• **Jenneke Christiaens**, doctor in de criminologie, is hoogleraar binnen de vakgroep Criminologie van de Vrije Universiteit Brussel. Ze is auteur van *De geboorte van de jeugddelinquent (België, 1800-1930)*, Brussel, VUBpress.

Contact : Jenneke.Christiaens@vub.ac.be - ++32 (0)2/629.39.37

Dit artikel werd aandachtig nagelezen door Fabienne Brion (UCL), Bernard De Vos (algemeen afgevaardigde voor de kinderrechten – Franse Gemeenschap), Christine Schaut (FUSL), waarvoor onze dank.

Discussieavond:
9 februari, 19u45

Erasmushogeschool
Dansaert campus
Zespenningenstraat 70
1000 Brussel

Na de moord op Joe Van Holsbeeck is gebleken dat men de jongeren niet over dezelfde kam mag scheren: er zijn jongeren die goed presteren op school en opkomen voor een goede zaak; jongeren die automatisch verdacht worden en zomaar met de vinger worden gewezen; jongeren wier bestaan wordt onthuld door bewakingscamera's. Rebellerende jongeren hebben twee ogenschijnlijk contradictorische eigenschappen: ze zijn grootmoedig, maar er gaat ook een dreiging van hen uit. De moord op Joe Van Holsbeeck is meer dan een uiting van jongerengeweld. Men moet zich ook afvragen waarom men bepaalde Brusselse jongeren blijft uitsluiten, waarom hun bestaansonzekerheid toeneemt en waarom het antagonisme tussen jongeren van verschillende sociale en etnische afkomst toeneemt. Het hoofdstuk over jongeren in *'Réussir Brussel'*, opgesteld en uitgegeven door Charles Picqué in 1989, wijst op de geringe aandacht die men heeft voor deze bevolkingsgroep. Twintig jaar later gaat deze vaststelling nog steeds op. Erger nog,, de situatie is in bepaalde opzichten verslechterd. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest telt een groot aantal jongeren. Dat is veeleer een bron van mogelijkheden en kansen dan een handicap. Echter, dat is niet de overheersende mening. Jongeren worden te vaak benaderd vanuit het perspectief van de sociale problemen die zij veroorzaken. Deze bijdrage ontsnapt, helaas, niet helemaal aan die trend.

I. Vaststellingen

1. Een jonge en gediversifieerde bevolking

In 1970 had Brussel nog de oudste bevolking van het koninkrijk. Maar sindsdien is de bevolking van het Brussels Gewest door migratie verjongd en uitgegroeid tot de jongste bevolking van België. Dat blijkt onder meer uit een hoog geboortecijfer (14,8%) (Observatoire de l'enfance, 2007). Jongeren zijn ook goed vertegenwoordigd in de hogere leeftijdscategorieën: de jongeren van minder dan 20 jaar (248.915) maken 24,1% van de Brusselse bevolking uit en de jongeren van minder dan 25 jaar (317.280) zijn goed voor 30,7%. Het aandeel jongeren varieert volgens de gemeenten en de wijken. Hun aantal is bijvoorbeeld groter in de 'arme halve maan' van Brussel (Deboosere, Willaert, 2006). In 2007 telde Brussel 46.337 kinderen jonger dan 3 jaar en 122.470 kinderen tussen 3 en 12 jaar (Observatoire, 2008).

Relatief gezien zijn ze het talrijkst in Molenbeek en Sint-Joost en het minst talrijk in Elsene en Sint-Lambrechts-Woluwe. De Brusselse jongeren hebben ook een zeer uiteenlopende afkomst, aangezien 1 op vijf kinderen in de leeftijdscategorie van 0 tot 14 jaar een buitenlandse nationaliteit heeft. Dat cijfer geeft echter een vertekend beeld van de reële diversiteit van de Brusselaars, aangezien het uitsluitend gebaseerd is op nationaliteit, terwijl jongeren op grond van hun nationale en etnische afkomst een bepaalde identiteit opgedrongen krijgen of zich met een bepaalde nationaliteit identificeren. Dat wijst op een grotere diversiteit van de Brusselse jongeren. Een niet te verwaarlozen deel van de Brusselse jongeren stamt af van Marokkaanse en Turkse migranten. Ten slotte wordt de verjonging van de Brusselse bevolking ook verklaard door de internationalisering van Brussel. Met zijn ruim opleidingsaanbod in een open culturele omgeving trekt Brussel veel jongeren uit Vlaanderen en Wallonië aan, maar ook buitenlandse jongeren die na hun studies willen komen werken voor de Europese instellingen en hun satellietorganisaties. Deze diversiteit ligt soms aan de basis van wederzijdse negatieve vooroordelen die het culturele verschil omzetten in vijandigheid (Jacobs en Rea, 2007). Uit recent actie-onderzoek op basis van 'mentale kaarten' (Samarcande, 2008) van jongeren uit Anderlecht (Kuregem), Etterbeek en Sint-Lambrechts-Woluwe blijkt dat ze elkaar niet kennen, omdat ze in hun sociaal leven nooit met elkaar in contact komen. Tussen deze jongeren bestaan zowel territoriale als mentale grenzen die niet overschreden worden. Jongeren uit Etterbeek en Woluwe overschrijden deze grenzen niet omdat ze bang zijn te worden aangevallen. Jongeren uit Anderlecht doen dit niet, omdat ze op hun beurt bang zijn het slachtoffer van vooroordelen (*délit de sale gueule*) te worden. Mobiliteit wordt aldus een kernfactor in de differentiatie tussen de sociale klassen in het tijdperk van de globalisering. Brusselse jongeren uit welgestelde kringen hebben het makkelijker om mobiel te zijn, vaak tussen verschillende stadskernen zowel binnen als buiten Brussel en in het buitenland. Jongeren uit lagere kringen zijn heel wat minder mobiel.

2. Schoolopleiding van jongeren

In Brussel is de schoolse situatie bijzonder: het scholenaanbod is er zeer gevarieerd en concurrerend (Vlaamse Gemeenschap, Franse Gemeenschap, Europese scholen, internationale scholen, privéscholen). Volgens de gegevens over het Nederlandstalig of Franstalig onderwijs zijn de schoolresultaten in het Brussels Gewest gemiddeld minder goed dan in Vlaanderen of Wallonië. Dat heeft meer te maken met grote verschillen tussen de resultaten dan met een algemeen laag gemiddelde. De scholing van jongeren is een selectief proces waarbij sociale ongelijkheden tot een ongelijke scholingsgraad leiden die op zijn beurt weer tot sociale ongelijkheden leidt. Die oude vaststelling blijft actueel, vooral in Brussel. De selectie gebeurt bij de instroom in de school en daarna binnen de instelling. Ze wordt bepaald door het sociaal-economisch niveau, het onderwijsniveau en de etnische afkomst. Bij de instroom gebeurt de eerste selectie. Objectieve problemen op het vlak van mobiliteit (afstand tussen woonplaats en school) beperken het aantal mogelijkheden. Schoolvervoer (gebruik van de wagen, ophalen van leerlingen aan de school) (Halleux *et al.* 2007) neutraliseert de negatieve gevolgen van de afstand. De selectie bij de instroom gebeurt ook op basis van het imago dat de school nastreeft en de leerlingenbevolking die daarbij past. In het Nederlandstalig onderwijs leidt het streven naar een evenwicht tussen Vlaamse, Belgische Franstalige en allochtone leerlingen tot zo een selectie (COC, 2008). Ten slotte kan de mobiliteit ook worden beperkt door de

trotse of noodgedwongen verbondenheid met de wijk. (Verhoeven, 2002; Verhoeven *et al.*, 2007). De selectie binnen de school is beter bekend: zittenblijven, heroriëntatie, afhaken. Voor de hele Vlaamse Gemeenschap bedraagt de gemiddelde schoolachterstand 2,6% en voor Brussel 4,6%. Voor de hele Franse Gemeenschap bedraagt het gemiddelde 4,1% en voor Brussel 4,0%. In het secundair onderwijs is het verschil groter in het nadeel van Brussel: voor de Vlaamse Gemeenschap 5,8% tegenover 8,4% voor Brussel en voor de Franse Gemeenschap 12,7% tegenover 16% voor Brussel (Carlier, 2006). Die gegevens zijn stabiel in de tijd. Zittenblijven is niet alleen een schoolsanctie, maar ook een instrument om door middel van selectie heterogene leerlingengroepen te beheren. (Delvaux, 1999). Het algemeen secundair onderwijs (ASO) wordt, net als zijn leerlingen, sterk sociaal gewaardeerd, terwijl het technisch en beroepsonderwijs als minderwaardig worden beschouwd. In de 2e en 3e graad van het Franstalig onderwijs is 64,2% van de leerlingen ingeschreven in het algemeen secundair onderwijs, 19,5% in het beroepsonderwijs en 16,3% in het technisch en kunstonderwijs. Het merendeel van de leerlingen in het technisch, beroeps- en kunstonderwijs komt uit de wijken van de 'arme halve maan' van Brussel. De leerlingen uit de gemeenten van het zuidoosten van Brussel zitten vooral in het ASO (Kesteloot, Slegers, 2006). De selectie zet zich door bij de overstap naar het hoger onderwijs, dat hoofdzakelijk gevolgd wordt door leerlingen uit het zuidoosten van Brussel en de westelijke en noordelijke rand. Die selectie, waarbij tegelijk sociale, schoolse en etnische factoren spelen, gebeurt zowel in het Nederlandstalig onderwijs (Lacante, M. *et al.*, 2007) als in het Franstalig onderwijs (Arias Ortiz Dehon, 2008).

3. Sociaal-economische dualisering en stedelijke segregatie

Jongeren zijn het slachtoffer van de gevolgen van de sociaal-economische dualisering en de stedelijke segregatie. Dit is zeker waar voor de Brusselse jongeren uit de lagere klassen die een laag inkomen en een lage scholingsgraad hebben én uit de migratie komen. In 2007 lag de werkzaamheidsgraad van de Brusselse jongeren tussen 15 en 24 jaar lager dan in België. De jongerenwerkloosheid in het Brussels Gewest is zeer hoog. In 2007 bedroeg het werkloosheidscijfer er gemiddeld 20,4% en dat van de jongeren van minder dan 25 jaar 31,9% (Observatoire, 2008). Zoals kan worden verwacht op grond van de leeftijdsstructuur, van de distributie van de leerlingen over de wijken en van de sociale klasse van de gezinnen, ligt de jongerenwerkloosheid in de 'arme halve maan' hoger (van 21,3% in Sint-Pieters-Woluwe tot 40,1% in Molenbeek). Het hoeft dan ook niet te verbazen dat een groot aantal socialesteuntrekkers jongeren zijn. Deze laatste maken 4,1% van de Brusselse bevolking uit, bijna driemaal meer dan in België (1,5%). Wegens het grote aantal jongeren zijn de jonge leeftijdscategorieën sterk vertegenwoordigd bij de socialesteuntrekkers: 8,6 % van de 18- tot 19-jarigen en 7,2 % van de 20- tot 24-jarigen (Observatoire, 2008). Onderzoek over de arbeidskrachten toont aan dat het aantal ongeschoolde jongeren die geen onderwijs of opleiding meer volgen, in Brussel proportioneel hoger ligt dan in de rest van het land. Meer dan 1 Brusselse jongere op vier stopt vroegtijdig met school (vooral jongens). Een groot aantal van de werkloze 18- tot 24-jarigen (48,7%) heeft hoogstens een diploma van lager secundair onderwijs. Het relatieve aantal van die laaggeschoolde jongeren bedraagt 28,0% tegenover 15,8% voor België; het gaat vooral om Belgen die uit de migratie komen. In het Brussels Gewest zijn veel meer jongeren wegens hun lage scholingsgraad

uitgesloten van de arbeidsmarkt dan in het hele land. Deze verschillen zijn dubbel zo groot. (Kesteloot, Slegers, 2006).

4. *Kansarme jeugd, gevaarlijke jeugd*

In Brussel worden jongeren geassocieerd met criminaliteit en worden etnische minderheden in nog grotere mate geassocieerd met delinquentie. Volgens sommigen is de etnische factor een 'artefact' dat van minder belang is dan de sociaal-economische factor (Vercaigne *et al.*, 2000), terwijl die factor volgens anderen (van San en Leerkes, 2001) een doorslaggevende rol speelt. Op basis van onderzoeken inzake zelf-gerapporteerde delinquentie (Vercaigne *et al.*, 2000) blijken de verschillen volgens etnische afkomst niet groot te zijn. De doorslaggevende factor is het geslacht: jongens beweren dat ze veel meer misdrijven plegen dan meisjes. De theorie van de maatschappelijke kwetsbaarheid van Walgrave beklemtoont factoren zoals tuchtproblemen op school, schoolverzuim, falend ouderlijk toezicht. Het delinquentievraagstuk hangt ook samen met de zichtbaarheid van de misdrijven en de gerechtelijke vervolging. Er is dan sprake van criminalisering van de jongeren. Hangjongeren vallen meer op in het straatbeeld en van bepaalde feiten wordt meer aangifte gedaan. Die selectiviteit werkt criminalisering van bepaalde jongeren in de hand. Een groot aantal criminologische studies bevestigt dat het optreden van de politie en het gerecht bijdraagt tot de criminalisering van jongeren, vooral die welke uit de migratie komen. Brion (2007) maakt een synthese van alle studies die aantonen dat misdrijven van migrantenjongeren vaker aangegeven worden (processen-verbaal), omdat de politie bijzondere aandacht voor die groep heeft, en vaker leiden tot vervolgingen, preventieve hechtenis en toepassing van de snelrechtprocedure. Migrantjongeren krijgen vaker gevangenisstraffen dan alternatieve straffen en moeten vaker hun volledige straf uitzitten. Zoals Christiaens in verband met de jeugdbescherming benadrukt (1999, p.13), is het precies de sociale en strafrechterlijke reactie die van jonge delinquenten een apart probleem maakt. Een jonge delinquent is het eindpunt en niet het beginpunt van een proces. Die ingeburgerde visie op jeugddelinquentie voedt het imago van de gevaarlijke jongere dat in politieke kringen en in de media wordt opgevoerd, als men het over jongerengeweld heeft (Nagels, 2005).

II. Vragen-problemen

1. *Apartheid in het Brusselse scholenlandschap?*

Studies over onderwijs leggen al heel lang de klemtoon op de doorslaggevende rol van de sociaal-economische factoren en het studieniveau van de ouders voor goede schoolresultaten. Dat wordt bevestigd door verschillende recente studies (Delvaux 1999; Hirtt, 2004; Jacobs *et al.*, 2007; Jacobs en Rea, 2007; Verhoeven *et al.*, 2007). In Brussel komen de sociale verschillen bovenop de etnische verschillen. De leerlingen wier ouders op basis van de eerste twee indicatoren van sociale afkomst (*Economic, Social and Cultural Status*) tot de kansarmste bevolkingsgroep behoren, zitten grotendeels in het technisch en beroepsonderwijs (Verhoeven *et al.* 2007). Verschillende recente studies wijzen op de structurele rol van institutionele factoren, die de overheden rechtstreeks kunnen beïnvloeden. Die institutionele factoren hebben te maken met de felle concurrentie tussen de scholen in Brussel. In de Franse Gemeenschap werd een ranking van de scholen opgesteld (Delvaux, 1999; Draelants, Dupriez en Maroy, 2003; Dupriez en Vandenberghe, 2004; Maroy, 2007). De concurrentie wordt tegelijk aangewakkerd door wetbepalingen, strategieën van scholen en ouders. Het recht op vrije schoolkeuze werkt de segregatie tussen de scholen in de hand. De economische concurrentie tussen de scholen zou de concurrenten ertoe moeten aanzetten hun efficiëntie te verhogen om zoveel mogelijk leerlingen te bereiken. Maroy (2006) stelt evenwel het tegendeel vast: de scholen stellen zich verschillend, maar tegelijk complementair op. Sommige scholen specialiseren zich in het opvangen van leerlingen en andere in het weigeren van leerlingen. De 'opvangscholen' vangen jongeren op die zich niet meer kunnen inschrijven (na heroriëntatie, zittenblijven of van school te zijn gestuurd). De 'afromende' scholen behouden de leerlingen die voldoen aan hun criteria inzake schoolse prestaties. Die complementaire differentiatie leidt tot een schoolsysteem met twee snelheden. De scholen worden gerangschikt op basis van reputaties, beoordelingen die verspreid worden via de sociale netwerken (Maroy, 2006). Die weliswaar subjectieve logica werkt het ontstaan van asymmetrieën in de hand: scheiding van de leerlingen, segregatie van de scholen, weinig heterogeniteit binnen de scholen en klassen en behoud van gescheiden studierichtingen (Delvaux en Joseph, 2006). De concurrentie tussen de scholen leidt tot apartheid in het scholenlandschap, omdat de dualisering in Brussel tegelijk sociaal en etnisch is.

2. *Sociaal-economische dualisering en etnische discriminatie?*

Op de Brusselse arbeidsmarkt heerst veel concurrentie en de Brusselse jongeren worden er benadeeld. Als oorzaken van dat probleem worden vaak de eigenschappen van jonge werklozen naar voren geschoven: gebrek aan scholing en opleiding, geringe talenkennis en gebrek aan motivatie. Deze zienswijze, de 'theorie van het tekort' (Neels en Stoop, 2000), blijft belangrijk in politieke kringen en in de media. Ook al hebben ze een gelijkwaardige opleiding, toch blijven er verschillen bestaan tussen de inwoners van de 'arme halve maan' en de andere inwoners van het Brussels Gewest. 17% van de beroepsbevolking van de 'arme halve maan' met een universitair diploma is werkloos. Dat is slechts het geval voor 8% van de beroepsbevolking die een gelijkwaardig diploma heeft en elders in het Gewest woont (Wayens *et al.* 2006). Vandermotten (2008, p.23) bevestigt dat de toegang tot de arbeidsmarkt verschillend verloopt naar gelang de wijk waarin men woont, ook al heeft men

hetzelfde diploma. « In de wijken van de 'arme halve maan' zit meer dan 40% van de jongeren die geen hoger diploma dan dat van het lager secundair onderwijs hebben, zonder werk, terwijl dat werkloosheidscijfer in Watermaal-Bosvoorde lager ligt dan 20 en zelfs 10% ». Achter die cijfers gaat een andere verklaring schuil: de discriminaties bij aanwervingen blijven bestaan. Dankzij de verwerking van de gegevens van de Kruispuntbank stellen verschillende studies de etnische stratificatie van de arbeidsmarkt vast (Verhoeven, Martens, 2000). Okkerse en Termotte (2004) tonen zelfs aan dat de positie van Belgen van buitenlandse origine minder rooskleurig is dan die van buitenlanders. Buitenlanders en afstammelingen van migranten zijn oververtegenwoordigd in de horeca, de handel en de industriële schoonmaaksector, maar ondervertegenwoordigd in de quartaire sector (overheidsbetrekkingen, onderwijs, gezondheids- en culturele instellingen). Onderzoek (Ouali en Rea 1995; Martens en Ouali, 2005) heeft ook aangetoond dat het voor jongeren van Marokkaanse afkomst het moeilijkst is om een eerste betrekking te vinden en die vervolgens te behouden. De directe discriminatie werd vooral aangetoond door het onderzoek van het IAB (Arriijn, Feld en Nayer, 1997), dat praktijktests als methode hanteert en discriminaties op de arbeidsmarkt heeft vastgesteld. De praktijktests hebben discriminaties bij de aanwervingen aan het licht gebracht: die doen zich voor in 34,1% van de gevallen in Brussel. De resultaten van dat onderzoek hebben veel reacties losgeweekt in de media en bij de sociale partners en overheden (Adam, 2007), maar hebben niet geleid tot een krachtadig overheidsbeleid om de oorzaken ervan aan te pakken. Het gevoel van collectieve discriminatie leeft sterk bij de jongeren van Marokkaanse afkomst (Rea, 2001) en bij jonge vrouwen die de sluier dragen (Manço en Brion, 1999; Ben Mohammed, 2004). De studie van Martens en Ouali (2005) over etnische discriminatie op de Brusselse arbeidsmarkt bevestigt het daadwerkelijk bestaan van de directe en indirecte etnische en raciale discriminatie die de Belgische migrantenjongeren ervaren.

3. *Een benadering van kansarmoede en ongelijkheid in het teken van veilig samenleven?*

Het discours dat in politieke kringen en in de media overheerst (Nagels, 2005), legt meer de nadruk op het geweld dat jongeren plegen dan op het geweld dat de jongeren wordt aangedaan. Wat de jeugddelinquentie betreft, wordt een hele rist zowel repressieve als preventieve overheidsmaatregelen getroffen die specifiek op jongeren zijn gericht. Er worden specifieke maatregelen inzake jeugdbescherming getroffen, zoals de uitbreiding van het aantal opvangplaatsen in de openbare instellingen voor jeugdbescherming, de invoering van alternatieve maatregelen (bemiddeling in strafzaken, dienstverlening), de oprichting van een gegevensbank over stadsbendes, de autonome politionele afhandeling van stadsdelinquentie, de snelrechtprocedure en de bouw van jeugdgevangenissen. Samenwerking tussen de scholen, de instellingen voor jeugdbijstand en de instellingen van het strafrechtelijk apparaat (politie en justitie) wordt aangemoedigd. De instrumenten in de strijd tegen jeugddelinquentie sluiten aan bij de tendensen van de verscherping van de strafrechtelijke aanpak (De Fraene *et al.*, 2005). Er worden ook nieuwe maatregelen op het vlak van beveiliging en regulering getroffen. Ze bevorderen een beleid dat gericht is op veilig samenleven (Schaut, 2001; Nagels en Rea, 2007). In het kader van het stedelijk veiligheidsbeleid (veiligheidscontracten en administratieve sancties) streven de politie en de nieuwe veiligheidsactoren (opvoeders, bemiddelaars, enz.) onder meer naar veilig samenleven in de stad. Onder het mom van veiligheid wordt de bestaanson-

zekerheid in kaart gebracht en aandachtig gevolgd. Het aanbod aan culturele, sociale en sportactiviteiten wordt in het kader van veiligheidsbeleid omgevormd tot maatregelen om delinquentierisico's te beheren. Administratieve sancties kunnen ook op minderjarigen vanaf de leeftijd van 16 jaar worden toegepast. Die maatregel betekent een doorbraak voor de strafrechtelijke aansprakelijkheid van minderjarigen. Dat veel belang wordt gehecht aan het veiligheidsaspect blijkt uit de klemtoon die wordt gelegd op de straf of op de schadeloosstelling. Zoals De Vos (2005, p.22) benadrukt, « zouden de jongeren opnieuw gebrandmerkt worden met het zinnetje « je moet je verantwoordelijk gedragen », terwijl de middelen om verantwoordelijkheid op te nemen in het alledaagse leven steeds later komen ». Tegelijkertijd worden lokale sociale beleidsmaatregelen (grootstedenbeleid, Impulsfonds voor het Migrantenbeleid, wijkcontracten, sociale cohesie, samenleving enz.) voorgesteld om de sociale regulering te bevorderen. De sociale inhoud van die beleidsmaatregelen is gebaseerd op twee principes: compensatie en bezigheidstherapie (Rea, 2007). Het is de bedoeling om de 'handicaps' van bepaalde jongeren of hun gebrek aan middelen te compenseren (inhaallessen, basis- en beroepsopleiding enz.). Socio-culturele en sportactiviteiten zijn dan weer vormen van bezigheidstherapie. De overheid biedt mogelijkheden die bepaalde jongeren in hun gezin niet kunnen krijgen (bioscoop, theater, video, informatica, musea, voetbal, basketbal, judo enz.). Die activiteiten hebben ook een ander doel, namelijk het nietsdoen tegengaan en de jongeren van de straat houden. Hoe dan ook, ze stellen daadwerkelijk nieuwe middelen ter beschikking waartoe de jongeren anders wellicht geen toegang zouden hebben.

III. Mogelijke beleidsoplossingen

Algemene filosofie: ab initio regulerende beleidsmaatregelen (school, werkgelegenheid, huisvesting) bevorderen in de strijd tegen sociale onrechtvaardigheid in plaats van achteraf een remediërend beleid te voeren.

1. *Instrumenten voor de evaluatie van het overheidsbeleid*

- a. Het overheidsbeleid evalueren veronderstelt dat er relevante analysemiddelen ter beschikking worden gesteld. Het opmaken en verwerken van statistieken met economische, sociale en nationale gegevens is noodzakelijk op het gebied van onderwijs en werkgelegenheid.
- b. Transparantie over de schoolgegevens, met inbegrip van de slaagpercentages en schoolprestaties per instelling, het slaagpercentage voor het examen voor het getuigschrift van basisonderwijs, enz.
- c. De reële gevolgen van de lokale beleidsmaatregelen (inschakeling, veiligheid, preventie enz.) moeten objectief geëvalueerd worden in het licht van de nagestreefde doelstellingen.

2. *Gelijke toegang tot de arbeidsmarkt bewerkstelligen*

- a. Positieve maatregelen treffen op het vlak van beroepsinschakeling en in de strijd tegen indirecte etnische discriminatie.
- b. De beroepsinschakeling van de jongeren van nabij monitoren.

3. *De Brusselse jongeren niet langer als een bedreiging voorstellen*

- a. De culturele diversiteit van de Brusselse jongeren waarderen.
- b. Activiteiten waaraan diverse bevolkingsgroepen deelnemen en de cultuurproducties van de jongeren krachtig promoten.
- c. Een gewestelijk project opzetten om de jongeren samen te brengen rond verschillende culturen.
- d. Geen beleid meer voeren dat uitsluitend in het teken van veiligheid staat, maar voorrang geven aan inspraak en burgerschap.

4. *De institutionele tegenstellingen overschrijden*

- a. Scholengroepen oprichten om de inschrijvingen in de scholen te regelen.
- b. Een gewestelijk beleid voeren dat meer geïntegreerd is met het culturele niveau, de verenigingen en de jeugdorganisaties, met op zijn minst samenwerkingsakkoorden tussen de VGC, de Cocof en de Franse Gemeenschap.

5. *De Brusselse jongeren politiek en symbolisch een plaats geven in de stad*

- a. Brussel is een open stad: zijn internationale dimensie kan pas echt tot uiting komen als de culturele diversiteit van de jongeren gewaardeerd wordt.
- b. Brussel is een kruispunt van studies en opleidingen en trekt verschillende jongeren aan. Zijn identiteit als universiteits- en studentenstad moet opgewaardeerd worden.

c. De kracht van de democratie in Brussel zal afhangen van het vermogen om forums en burgeracties te organiseren: de jongeren zijn daarbij de belangrijkste protagonisten, maar dat veronderstelt dat ze inspraak krijgen (Jeugdraad van het Gewest bij het Parlement).

Referenties

- ADAM I. (2007), "Les immigrés et leurs descendants sur le marché du travail. Qu'en savons-nous en Belgique francophone (1989-2004) ?" in MARTINIELLO M., REA A., DASSETTO F. (eds.), *Immigration et intégration en Belgique francophone. Etat des savoirs*, Louvain-la-Neuve : Academia Bruylant.
- ARIAS ORTIZ E. and DEHON C., (2008) What are the Factors of Success at University? A Case Study in Belgium, *CESifo Economic Studies*, Vol. 54, 2/2008, 121–148.
- ARRIJN, P., FELD, S. et NAYER, A. (1997) *Discrimination à l'embauche*, Bruxelles , SSTC.
- BEN MOHAMMED, N. (2004), "Les femmes musulmanes voilées d'origine marocaine sur le marché de l'emploi" in BRION, F. (ed.), *Féminité, islamité, minorité : question à propos du hijâb*, Louvain-la-Neuve, Academia Bruylant, pp. 49-62.
- BRION F. (2007), "Crime et immigration : état de la question", in DELWIT P., REA A., SYNGEDOUW M. (Eds), *Bruxelles ville ouverte*, Paris, L'Harmattan, pp. 125-146
- CARLIER D. (2006), *La dualisation scolaire en région bruxelloise*, Commission consultative formation emploi enseignement de la Région de Bruxelles-Capitale, <http://www.ccfec.be>
- CHRISTIAENS J. (1999), *De geboorte van de jeugddelinquent*, Brussel, VUBPRESS.
- COC (2008), *Het Nederlandstalig onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, www.cov.be
- DE FRAENE D., CHRISTIAENS J., NAGELS C. (2005), "Le traitement des mineurs délinquants. Justice restauratrice et centre d'Everberg", *Courrier hebdomadaire du CRISP*, n° 1897-1898.
- DE VOS B. (2005), "Les implications éducatives", *Journal du Droit des Jeunes*, n° 246, supplément : Actes du colloque organisé le 27 avril 2005 sur le thème Police partout, justice nulle part ou la gestion des incivilités, pp. 21-22.
- DEBOOSERE P., WILLAERT D. (2005), *Atlas des quartiers de la population de la Région Bruxelles-Capitale au début du 21ème siècle*, Institut Bruxellois de Statistique et d'Analyse, n°42, Iris Edition.
- DELVAUX B., JOSEPH M. (2006), "Hiérarchie scolaire et compétition entre écoles : le cas d'un espace local belge", *Revue Française de Pédagogie*, n°156.
- DELVAUX et al. (2005), *Les bassins scolaires : de l'idée au projet. Propositions relatives aux domaines d'intervention, aux instances et aux territoires*. Rapport à la Communauté française de l'étude intitulée. www.ulc.ac.be/girself
- DELVAUX, B. (1999), "Négocier la diversité : une utopie ?", in MEURRET (dir.), *La justice du système éducatif*, Bruxelles, De Boeck, pp. 155-171
- DRAELANTS H., DUPRIEZ V. et MAROY Ch. (2003), "Le système scolaire en Communauté française", *Dossiers du CRISP*, n°59, Bruxelles.

- DUPRIEZ V. et VANDENBERGHE V. (2004), "L'école en communauté française de Belgique : De quelle inégalité parlons nous ?", in *Les cahiers de recherche en éducation et formation*, n° 27, Louvain-la-Neuve, UCL.
- HALLEUX J.-M. et al. (2007), *Les navettes scolaires en Belgique : situation en 2001 et évolution 1991-2001*, Statistics Belgium
- HIRT N. (2004), *L'école de l'inégalité*, éditions Labor, Bruxelles
- JACOBS D. et REA, A. (2007), "Les jeunes Bruxellois, entre diversité et adversité. Enquête parmi les rhétoriciens des écoles de la Ville de Bruxelles". *Brussels Studies*, n°8,
- JACOBS D., REA A. et HANQUINET L. (2007), *Performances des élèves issus de l'immigration en Belgique selon l'étude PISA. Une comparaison entre la Communauté française et la Communauté flamande*, GERME-ULB, Fondation Roi Baudouin. Coordination.
- KESTELOOT Ch., SLEGERS K. (2006), "Niveau d'instruction", in *Observatoire de la santé et du social, Atlas de la santé et du social de Bruxelles-Capitale*.
- LACANTE, M. et al. (2007), *Allochtonen in the hoger onderwijs*, VUB, KULeuven
- MANÇO U et BRION F. (1999), *Muslim Voices in the European Union: Belgian Country Report*, Centre d'Etudes Sociologiques, Facultés universitaires Saint-Louis, Bruxelles, 306 p
- MAROY C. (2007), "Pourquoi et comment réguler le marché scolaire ?", *Cahiers de Recherche en Education et en Formation*, Girsef/Université de Louvain, n°55.
- MAROY Ch. (dir.) (2006), *Ecole, régulation et marché : une comparaison de six espaces scolaires locaux en Europe*, Paris, PUF.
- MARTENS, A. et Ouali, N. (dir.) (2005), *Discriminations des étrangers et des personnes d'origine étrangère sur le marché du travail de la Région de Bruxelles-Capitale*, ULB-KULeuven / ORBEM).
- NAGELS C. et REA A. (2007), *Jeunes à perpète. Génération à problèmes et problème de générations*, Louvain-la-Neuve, Academia.
- NAGELS, C. (2005), *Jeunes et violence : une rencontre programmée par la crise de solidarité. Analyse du discours de la Chambre des Représentants de 1981 à 1999*, Bruxelles, Bruylant.
- NEELS, K. et STOOP, R. (2000) "Reassessing the ethnic gap : employment of younger Turks and Moroccans in Belgium", in LESTHAEGHE, R. (ed.) *Communities and generations. Turkish and Moroccan populations in Belgium*, Brussels, VUB Press.
- Observatoire de l'enfance (2007), *Les conditions d'enfance en Région-Capitale*
- Observatoire de la santé et du social de Bruxelles-Capitale (2008), *Baromètre social*.
- OKKERSE, L. et TERMOTTE, A. (2004), *Singularité des étrangers sur le marché de l'emploi. A propos des travailleurs allochtones en Belgique*. Etude statistique n° 111, Institut National de Statistique.

- OUALI, N. et REA, A. (1995), "Insertion, discrimination et exclusion. Cours scolaires et trajectoires d'insertion socio-professionnelle de jeunes bruxellois", *Dossier TEF*, n°11. www.ulb.ac.be/tef
- PICQUÉ Ch. (Ed) (1989), *Réussir Bruxelles*, Bruxelles, Labor.
- REA A. (2007), "Les politiques d'intégration des immigrés : entre social et sécuritaire", in DELWIT P., REA A., SYNGEDOUW M. (Eds), *Bruxelles ville ouverte. Immigration et diversité culturelle au cœur de l'Europe*, Paris, L'Harmattan, 2007, pp. 209-233
- REA, A. (2001), *Jeunes immigrés dans la cité*, Bruxelles, Labor.
- SAMARCANDE (2008), *Jeunes en ville, Bruxelles à dos ? L'appropriation de l'espace urbain bruxellois par des jeunes de différents quartiers*, Bruxelles.
- SCHAUT C., 2001, "Les nouveaux dispositifs de lutte contre l'exclusion sociale et l'insécurité en Belgique francophone: Orientations, mise en oeuvre et effets concrets", *Sociologie et Sociétés*, Vol. XXXIII, n°2, p. 67-91.
- VAN SAN M. et LEERKES A. (2001), *Criminalité et criminalisation : les jeunes allochtones en Belgique. Rapport pour le Ministre de la Justice*, Amsterdam, Amsterdamse School voor Sociaal wetenschappelijk Onderzoek.
- VANDERMOTTEN C. (2008), *Evolution socio-économique, reproduction sociale et formation à Bruxelles*, Bruxelles, Commission Consultative Formation Emploi Enseignement.
- VERCAIGNE C., MISTIAEN P., WALGRAVE L., KESTELOOT C. (2000), *Verstedelijking, sociale uitsluiting van jongeren, en straatcriminaliteit*, Brussel, D.W.T.C.
- VERHOEVEN H., MARTENS A. (2000), *Arbeidsmarkt en diversiteit. Over de vreemde eend in de bijt*, Leuven, Dossier Steunpunt WAV.
- VERHOEVEN M., DELVAUX B., MARTINIELLO M., REA A., (2007), *Analyse des parcours scolaires des jeunes d'origine ou de nationalité étrangère en Communauté française*, Ministère de l'Enseignement obligatoire et de la promotion sociale.
- VERHOEVEN M. (2002), *Ecole et diversité culturelle*, Louvain-la-Neuve, Academia
- WAYENS B. et al. "Marché du travail" in DEBOOSERE P., WILLAERT D., *Atlas de la santé et du social de Bruxelles-Capitale 2006, Coll. Les Dossiers de l'Observatoire de Bruxelles*, Bruxelles.